

Образотворчість

- 2** Ілона ФЕРЕНЦ
обкл. **Творчий погляд на пластиковий посуд**

Педагогічна лабораторія

- 3** Олена ПОЛОВІНА
**Мистецька освіта дошкільнят:
свобода, творчість, інтеграція**

Художня культура

- 9** Галина СМОЛЬНИКОВА
⬇ **Літні пейзажі Києва**
Бесіди за творами живопису
з дітьми старшої групи

Екологія

- 12** Галина ТАРАСЕНКО
Ведемо до природи стежинами поезії

- 13** **Для кого квітнуть квіти?**
Бесіда з дітьми старшої групи
за поезією М. Познанської "Ромашка"

- 14** **Не ображай дерево**
Бесіда з дітьми старшої групи
за поезією Д. Павличка "Яблуко"

Художня література

- 16** Анна ТРИСТАН
Читаймо разом!
З досвіду популяризації книжки
в дитячому садку

Освітня новини

- 18** Ірина ЛУЦЕНКО
Щасливе дитинство понад усе
Репортаж зі Всеукраїнського
науково-методичного семінару

Образотворчість

- 20** Ірина СТЕЦЕНКО
Винахідницьке малювання: монотипія
Робота з дітьми середньої та старшої груп

Здоров'я

- 23** Микола ЄФИМЕНКО
**Перевіряємо стан м'язів
тазового пояса та нижніх кінцівок**
Моніторинг фізичного розвитку дошкільнят
(продовження)

Світ гри

- 26** Світлана СВІТИЧ
**Пальчикові вправи:
і користь, і забава**

Музейна педагогіка

- 28** Анжела КОВАЛЬ, Оксана ГЛИНКА
Музей як простір для творчості

Ранній вік

- 30** Тамара ЦУР
На ставочку
Заняття для дітей раннього віку

Музика

- 32** Елла ГНЄДА
⬇ **Сонечко в гостях у малят**
Музичне комплексне заняття
для дітей молодшої групи

Інтегрована освіта

- 34** Людмила КОРОВІНА
⬇ **"Сад каміння"**
Інтегроване заняття для дітей старшої групи

Свята і розваги

- 37** Світлана ДЕРДА, Ірина ДУБРОВІНА
⬇ **Зустрічаймо, діти, усмішками літо!**
Розвага просто неба для дітей
усіх дошкільних груп

*Конкурс "Нестандартне
фізкультурне обладнання"*

- 3** Світлана БОНДАРЕНКО
обкл. **Цікава фізкультура у світі природи**

Фотоконкурс "Наші діти"

На 1-й с. обкладинки: фото надіслала Ганна Харитонова, ЗДО № 210 "Іскорка", м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл.

⬇ — До публікації можна **завантажити додаткові матеріали** на сайті **dv.in.ua**

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ДОШКІЛЬНЯТ: свобода, творчість, інтеграція

Олена ПОЛОВІНА,
канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної освіти,
Педагогічний інститут
Київського університету імені Бориса Грінченка

Мистецтво — це насамперед творчість, пізнання й відображення світу через емоції та почуття. Чому ж у традиційній дошкільній освіті перевагу віддають формуванню технічних навичок, наслідуванню зразка, а не вільній творчості й емоційним переживанням? З поданої статті ви дізнаєтесь, як перейти від репродуктивної до креативної мистецької діяльності, яку міру свободи надавати дітям і як мотивувати їх до занять.

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД У МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

Шалені темпи розвитку ІКТ спонукають сучасних батьків (а на їхнє прохання й педагогів) до пріоритетного спрямування педагогічних зусиль на розвиток інтелектуальних здібностей дітей. Унаслідок штучно створених умов для надмірної інтенсифікації лівопівкульного мислення дитина поволі втрачає властиву їй від природи емоційність. Однак відомо, що емоційне начало в людині є первинним. Це те, що відрізняє її від техніки, те, що зрештою допоможе їй залишитися людиною (за Джеком Ма). Тому сьогодні особливого значення набуває розвиток емоційного інтелекту (див. "ДВ", 2019, №3). Наймовірним потенціалом впливу на емоційну сферу володіє мистецтво.

Вивчення наявних досліджень і практик щодо мистецької освіти дошкільників дало змогу виявити їхню спрямованість на формування технічних навичок на основі наслідування й тренування, що приводить до створення технічно якісного, але шаблонного продукту, в якому немає місця для індивідуальних проявів емоційно-чуттєвої сфери дитини.

Спираючись на сучасні дослідження Ф. Барб-Галль, В. Діхти-Кірфф, Л. Шульги, інших науковців, пропонуємо синергетичний підхід до організації мистецької освіти дітей дошкільного віку.

У ЧОМУ ПОЛЯГАЄ СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД?

- ✓ Поєднання різних видів і форм мистецької освіти.
- ✓ Використання художніх і нетрадиційних матеріалів.
- ✓ Відмова від поділу занять на малювання, ліплення й аплікацію, оскільки образотворення передбачає ініціативу дітей та опору на власні бажання у виборі матеріалів.
- ✓ Вживання в роботі з дітьми поряд зі звичним для них терміном "малювання" поняття "живопис", що не лише звучить під час художньо-педагогічного спілкування за картиною, а й позначає процес створення дітьми власних образів докілья як спосіб самовираження за допомогою фарб та інших матеріалів.

Синергетичний підхід у мистецькій освіті сприяє пробудженню особистісного потенціалу та здібностей дітей дошкільного віку, розвитку в них емоційного інтелекту, ініціюванню ними індивідуальних освітніх траєкторій та шляхів особистісного розвитку, процесу самотворення.

Саме тому на мистецьких заняттях мають бути створені умови для поступового опанування (розвитку і контролю) особистістю власних емоцій, руху від пізнання своїх зовнішніх проявів до осягнення свого внутрішнього світу. Умови, які допомагають розвинути здатність дитини до усвідомлення своїх внутрішніх глибинних прагнень, уміння викликати в себе позитивні емоційні стани, відчуття, переживання та відтворити їх у художньому образі.

Заміна репродуктивного способу організації мистецької освіти на креативний має базуватися на синкретичних особливостях мистецтва, творчості вихователя та його орієнтації на сучасні інтегровані форми роботи з дітьми.

МЕТОДИЧНА ОСНОВА

В основі мистецької діяльності (образотворчої, музичної, театралізованої) лежить уява як психічний процес, що потужно впливає на розвиток особистості загалом та її творчих здібностей зокрема.

Важливо пам'ятати: реалізація впливу мистецтва на почуттєву сферу можлива лише за умови, що на перший план у мистецькій освіті вийдуть не теоретичні й технічні орієнтири, а емоційне та чуттєве сприйняття.

По-перше, педагогам варто усвідомити, що **дитина має право експериментувати**, самостійно освоювати різні художні матеріали, знаходити способи передачі образу в малюнку, ліпленні, аплікації, співі, музично-ритмічних рухах, за допомогою пантоміми, міміки тощо.

По-друге, розвиток творчих здібностей відбувається ефективніше за умови **комплексної активізації всіх каналів сприймання**: візуального, аудіального, кінестетичного.

**У творчості граней багато:
Вчимося із вовни валяти.**

(Це та наступні фото надані автором)

По-третє, організація мистецької діяльності **не може обмежуватися лише традиційними заняттями**. У житті не існує предметного поділу. Все наше життя відбувається синкретично. З нього важко виокремити мовленнєву, пізнавальну, творчу діяльність.

Постає слушне питання: як же ввести дітей у цей цілісний світ? Як сформувані в них життєву компетентність? Предметна система в школі й занятійна система в закладах дошкільної освіти, на жаль, не працюють на розв'язання цього завдання.

Діти звикають до постійних вказівок з боку педагога, дорослого і губляться, коли доводиться щось зробити самостійно. Життя не має готових зразків, схем, алгоритмів для кожного з нас. Ми всі повинні вміти приймати власні рішення щодо різноманітних питань. Саме тому спрямованість освіти на розвиток творчості є правильним орієнтиром у розв'язанні цього непростого завдання. За такого підходу освітній процес втрачає функції прямого наслідування, нав'язування способів дій дорослим.

Дитина має право вибору, пошуку власного шляху образотворення. Вона проявляє своє особистісне ставлення до того, що пропонує педагог, і може погодитися або не погодитися з ним.

Це створює труднощі для тих вихователів, які не можуть відірватися від конспекту, в арсеналі яких недостатньо цікавих для дитини видів діяльності та незвичних форм роботи.

Відтак одне з важливих завдань педагога — створення умов, за яких перехід від одного виду діяльності до іншого був би невимушеним, ініціювався б дітьми.

Мотивувати дітей до заняття досить непросто. Деякі педагоги й донині обмежуються тим, що просто сповіщають: "Діти, сідайте за столики, починаємо заняття!" або: "Увага! Зараз у нас буде заняття з математики (природи, малювання...)". І діти вервечкою йдуть до вихователя, дехто понурившись, дехто зітхаючи, дехто кривляючись, а дехто покірно...

Змінити цю практику можна, якщо педагог звикне запитувати себе: "Хто я такий, що в моїх дітей не блищать очі?".

Треба діяти тут і зараз. Не боятися творчості "в чистому вигляді", адже вона цінніша від традиційних методик. Варто уникати повторів і репродукування. І бути готовим працювати щиро.

Я тільки пензлем провела —
й на плівці квітка розцвіла!

ПІДГОТОВКА ДО МИСТЕЦЬКОГО ЗАНЯТТЯ

З чого ж варто розпочинати? Звісно, з підготовки. Підготовка до заняття — короткотривалий процес (тут ідеться не про кропітку працю педагога, який перебуває у творчому пошуку, а лише про епізод “перемикання” малят з одного фрагмента життєдіяльності на інший). І для дітей він проходить зовсім непомітно. Але саме від його якості залежить активність малят, залученість кожного до спільної справи, до створення співбуттєвого простору, в якому вихованці й педагог — рівноцінні партнери, захоплені цікавою діяльністю. У такій діяльності домінантою завжди буде ТВОРЧИСТЬ.

Підготовка до заняття — термін для педагога. За жодних умов діти не повинні знати про будь-яку підготовку. Взагалі це поняття доцільно замінити на “забезпечення умов для освітньої діяльності”. Ці умови вихователь створить досить легко, якщо дотримуватиметься відповідних принципів.

Принципи забезпечення умов для освітньої діяльності (за С. Гін)

- ♦ **Принцип свободи вибору.** Слід надавати вихованцям право вибору, але з однією важливою умовою: його необхідно врівноважувати свідомою відповідальністю за свій вибір (якщо дитина не хоче займатися запропонованою справою, вона має провести цей час із користю).
- ♦ **Принцип відкритості.** Підготовка до заняття — процес зіткнення дитини з проблемами, розв’язання яких лежить за межами набутого нею досвіду.
- ♦ **Принцип діяльності.** Бернард Шоу стверджував: “Єдиний шлях, який веде до знань, — це діяльність”. Навіть маленька практика цінніша, ніж велика теорія. Тому підготовка до

мистецької (як і будь-якої іншої) діяльності дитини має передбачати відповіді на питання: “Для чого? Для кого? Навіщо я це роблю? Як я це використаю в житті?” Мотивація до привласнення знань має враховувати те, яким чином дитина застосує їх, перетворить, розширить, доповнить тощо.

- ♦ **Принцип зворотного зв’язку.** Він передбачає відстеження настрою дітей, їхньої зацікавленості, рівня розуміння та засвоєння матеріалу попереднього періоду тощо.

Етапи підготовки до заняття

1. **Сигнальний** (інтрига, стимул, проблема).
2. **Контактно-об’єднувальний** (концентрація на мотивації).
3. **Діагностичний** (виявлення готовності до заняття).

Власне підготовка до заняття вимагає від педагога творчого мислення. Ключем до такого мислення є виявлення і розв’язання суперечностей. Ці суперечності можуть бути пов’язані з урахуванням вікових особливостей під час вибору інструменту мотивації.

Та й саме поняття “заняття” в сучасному закладі дошкільної освіти досить суперечливе. Нерідко можна почути поради не вживати термін “заняття”, а замінювати його альтернативними формами роботи з дітьми. Причину такого ставлення вбачаємо в тому, що деякі педагоги сприймають заняття як міні-копію примітивного шкільного уроку. Ясна річ, таким заняттям не місце в закладі дошкільної освіти.

Якщо заняття розглядати як **особливу форму спілкування** (художнього, етичного, літературного, дослідницького, педагогічного тощо), змінюються акценти не лише форми проведення, а й підготовки до такого спілкування.

ЯК МОТИВУВАТИ ДІТЕЙ ДО ЗАНЯТТЯ

Мотивацією до спілкування завжди є інтерес. У дітей дошкільного віку інтерес досягається за допомогою різноманітних стимулів: емоційних, вербальних, інтриги... Їх вибір залежить від віку дітей: **що молодші діти, то більш емоційною має бути мотивація.** Водночас ми проти надмірної таємничості, улесливості, неприродних інтонацій, перегравань.

- **Спершу дайте дітям перепочити, а потім уже залучайте їх до іншого виду діяльності.**

Якщо діти щойно впоралися зі сніданком — дайте їм можливість відпочити. Це для дорослих

споживання їжі — справа, якою можна займатися мимохідь. А для дитини раннього і молодшого віку (2–4 роки) це складне заняття, яке вимагає значних зусиль з координації рухів. Тож не варто відразу ж після сніданку “дивувати” дітей вигуками лялькового персонажа, який заблукав і потребує допомоги. Дайте їм час відновити сили. Після цього оберіть мотиваційний прийом. Можете скористатися одним із запропонованих варіантів.

Варіант 1

- **Сядьте на килимок і покличете малят до себе, почніть розповідь.**

Ваші очі мають завжди бути на рівні дитячих очей. (Спробуйте походити тривалий час із задертою головою — неприємне відчуття, еге ж? Завжди згадуйте його, коли спілкуєтесь із малюками). Сидячи на килимку, запросіть дітей сісти поряд і почніть цікаву розповідь. Можна запропонувати малятам сісти спинками одне до одного, заплющити очі й щось уявити.

- **Потім поставте біля своїх вихованців саморобні картонні мольберти. Подбайте про палітру і фарби.**

Фарби можна зробити на основі дитячого крему. Малята залюбки змішують барвники з кремом, роблячи відкриття: червоний і жовтий, поєднуючись, дають помаранчевий; жовтий і синій — зелений тощо.

Важливий момент: не давайте дітям готові фарби. Вчіть працювати з основними кольорами (червоний, жовтий, синій). Решту вони отримуватимуть шляхом змішування.

- **Увімкніть музику й дайте дітям можливість пальчиками, пензликами, губками, іншими матеріалами створювати образи.**

Варіант 2

- **Почніть мовчки займатися якоюсь справою.**

Вихователь може змішувати фарби чи витягнути конструктор на середину групової кімнати, заговорити з кімнатною рослиною, персонажами лялькового театру, увімкнути музику, заспівати, одягнути незвичайний атрибут (віночок, чепчик, маску та ін.), почати замішувати солоне тісто тощо. Варіантів безліч. Але умова одна: все треба робити невимушено, природно, із задоволенням. І тоді діти залюбки емоційно зануряться в ту діяльність, яку ви їм запропонуєте.

Варіант 3

- **Стимулом до мистецького заняття може стати обстеження різних предметів.**

Наприклад, вихователь заходить до групової кімнати з розкритою парасолькою. Такий прийом

Сідають бульбашки на полотно —
І враз неначе ожива воно

стимулюватиме не тільки інтерес дітей, а й їхню активність: малята полюбляють давати дорослим поради, повчати їх, виправляти помилки — тобто робити все те, що зазвичай робимо ми.

Потім обговоріть властивості парасольки: чим вона зручна і чим незручна тощо. Зрештою усі разом доходять висновку, що для захисту від дощу вона має бути великою, а для зручності використання — маленькою. Але чи може парасолька бути водночас великою й маленькою? Як з'явилася парасолька? Які об'єкти природи схожі на парасольку? Нехай діти уявлять себе парасольками й розкажуть про це.

- **Запропонуйте відтворити досліджуваний предмет у художній діяльності.**

Продовжити спілкування можна в “майстерні парасольок”, де малята залюбки намалюють, сконструюють, задекорують цей атрибут.

Стануть у пригоді й танці з парасольками, театр парасольок і багато інших цікавих речей... А початком захопливої діяльності стала інтрига — прихід вихователя з парасолькою.

ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ МИСТЕЦЬКИХ ЗАНЯТЬ

ПРОЕКТИВНИЙ ЕТАП

І етап — **вибір дітьми тих засобів, способів дій**, за допомогою яких вони творитимуть.

Для дітей молодшого дошкільного віку вихователь мінімізує поле вибору (необхідні матеріали ставить на роздатковий столик, а малята самі їх беруть). Старші дошкільнята самостійно

обирають матеріали, не обмежуючись тими, що представлені в осередку для творчості (наприклад, можна взяти елементи конструктора й, занурюючи їх у фарбу і роблячи відбитки, отримувати цікаві зображення). Головне — підтримувати прагнення дітей приймати нестандартні рішення щодо створення образів. На цьому етапі важливим є явище дисемінації (термін біологічний, у педагогічному вимірі його можна перекласти як “зараження ідеями”).

ДІЯЛЬНІСНИЙ ЕТАП

II етап — **вільна творча діяльність дітей та вихователя**, що не передбачає наявності зразка, натомість дає можливість вправлятися в різноманітних альтернативних способах отримання зображень.

Наприклад, під час занять живописом дерево можна зобразити рухами, голосом, мелодією, пластичним етюдом, намалювати відбитком засушеного дерев'яного або будь-якої іншої рослини; ватними паличками, зв'язавши їх у пучечок; зібганим папером; відбитком долоньки тощо). Увага акцентується на захопленості й умінні педагога будувати стосунки з дітьми на основі спільного пошуку свободи та краси самовираження.

На цьому етапі важливим є самовираження дитини. Воно досягається шляхом створення образу, який **виключає наслідування зразка**, шаблонність, стереотипність.

Створення образу, або **образотворення**, — процес інтегративний. Власне, він ґрунтується на вмінні усвідомити й відобразити дійсність або інше явище різними художніми засобами (звук, пластик, рух, кольором, ритмом, словом, знаком, символом). Тобто образотворення ми розглядаємо як інструмент поліфонічного сприймання світу. Інтегративність в образотворенні проявляється в тому, що естетично спрямовані види діяльності дітей (малювання, ліплення, аплікація, театралізована, музична, ритмічна діяльність) існують як такі, що супроводжують психічний, фізичний, соціальний розвиток особистості. Джерела образотворення поділяються на рукотворні та природні. Усі об'єкти і явища соціального й природного довкілля можуть бути прототипами художніх образів.

Педагогу важливо допомогти дитині зрозуміти, *що саме вона хоче донести своїм образом*. Без цього розуміння створити образ неможливо.

Також педагогу варто усвідомити, що створювати образ не означає просто відтворювати певний об'єкт або явище. Насамперед створювати образ — це передавати його ознаки у зв'язку з пережитими емоційними враженнями, які виникають унаслідок візуального, аудіального, тактильного, кінететичного та емоційного контакту.

Загальновідомо, що наявність зразка вбиває творче начало. Наслідуючи дії дорослого, дитина копіює його світорозуміння, що передається голосом, кольором, рухом. Наше завдання — спонукати дитину до формування власного уявлення про світ та фіксації своїх вражень через створення образу. У цьому допоможе правило: у створенні образу слід рухатись від предмета, об'єкта, явища. Але образ може бути створений з хаосу й лише згодом набути завершеного вигляду (в малюванні яскравим прикладом може бути кляксографія, у мовленні — дитяча “абра-кадабра”, яка досить часто має ознаки римованості й інтонаційної виразності).

Радимо уникати шаблонів, штучних зразків та репетицій — адже таким чином втрачається сама сутність образотворення.

Активізації дітей під час мистецьких занять сприяє реалізація в освітньому середовищі **діалогової стратегії**, що забезпечується використанням **методу креативної структурованої імпровізації** (МКСІ). Цей метод спрямований на оживлення смислів, створення позитивного простору, особистого залучення й передбачає використання такого інструменту як **зерно образотворення** — джерело інформації, що активізує увагу та уяву під час процесу образотворення.

Тема в образотворенні — це простір, що не має чітких обрисів, тому межі теми окреслюються там, де починається простір іншої теми. Обираючи тему заняття у звичний спосіб (реалізуючи календарне планування), педагог вважає, що він *має бути почутий* дітьми. Натомість дитина прагне заявити про себе, хоче, щоб її *почули*.

Усвідомлення педагогами того, що дитина прагне проявитися, бути почутою, дає змогу зробити її розум “почуттєвим”, а почуття — розумними.

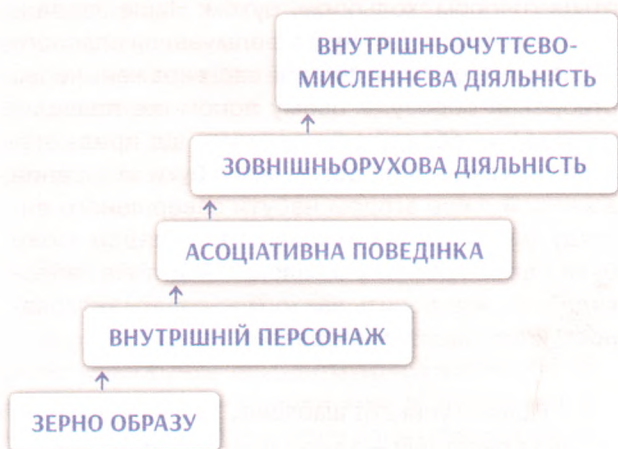
Пропонуємо скористатися таким алгоритмом створення образу.

Алгоритм створення образу

1. Налагоджуємо контакт (візуальний, аудіальний, тактильний, кінететичний, емоційний) з об'єктом образотворення (зерном образу).
2. Розглядаємо деталі.
3. Працюємо над “оживленням” образу.
4. Уявляємо, що може відбутися із зерном образу.

В основі такої моделі лежить вертикаль образотворення.

Вертикаль образотворення

Отже, зерно образу — це джерело інформації, яке діти активізують за допомогою уваги та уяви. Джерелом інформації можуть стати будь-які об'єкти і явища соціального й природного довкілля.

РЕЗУЛЬТАТИВНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЕТАП

III етап — **переживання дітьми емоційного задоволення** від процесу образотворення.

Мета його досягається за допомогою емоційних стимулів: похвала і вдячність вихователя, компліменти малят одне одному за результатами діяльності, вербальна презентація ними результатів утілення творчого задуму, виставки завершених робіт, демонстрація результатів батькам.

Варто наголосити: не кожне заняття може мати завершений результат — адже діти можуть створювати образи впродовж кількох занять.

МИСТЕЦЬКЕ ЗАНЯТТЯ

ЯК ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ

Пропонуємо вихователям спробувати проводити мистецькі заняття як форму художньо-педагогічного спілкування, де не буде чіткого розподілу на види мистецької діяльності. Натомість пріоритетом нехай стане створення дітьми образів із самостійно обраних матеріалів.

Наприклад, образ бузку можна намалювати фарбами (в різних техніках), олівцями, крейдою, виліпити з солоного тіста, зробити з паперових кульок, у техніці декупажу, колажу, на різних поверхнях (папір, харчова плівка, стіни, асфальтове покриття на вулиці) тощо. Але **для створення**

образу потрібно наситити дитину враженнями (спостереження в природі, ознайомлення з творами живопису, читання тематичної художньої літератури тощо). Ці враження вона може відтворити під час емоційно-імітаційної вправи.

**Емоційно-імітаційна вправа
“Бузкова фантазія”**

Бузок ароматний, пахучий, ніжний. Спробуємо до нього доторкнутися, відчутти шовковистість суцвіття, його тремтливість, тендітність. А як росте бузок? Станьмо на хвильку маленькими паростками, відчуймо тепло рук садівника, м'якість землі, свіжість дощу. Потягнімо ручки вгору, до сонечка! Міцно станьмо на ніжки. Відчуймо силу. Доторкнімося до гілочок (ручечок). Які вони гладенькі! Які приємні на дотик листочки (пучечки пальчиків)! А тепер долоньками ніжно візьмімо суцвіття бузку й вдихнімо його аромат.

Створюючи таким чином образ, дитина проживає його, а залучаючи до його створення — оживлює. Використання музики підсилює ефект входження в образ, який “оживе” на папері, стіні, склі — там, де його захочуть відтворити. Така форма роботи дає малюкові змогу, не наслідуючи зразок вихователя, відобразити те, що він бачить навколо, на основі власного досвіду.

У дітей є безліч способів заявити про себе: драматизація, музика, спів, танці, фотографія, конструювання, бесіда тощо. Опановуючи “мову символів” у різних видах мистецтва, діти створюють образи, досліджуючи свої таланти і формуючи власне ставлення до світу. Завдання дорослого — забезпечити вільний доступ до матеріалів, за допомогою яких дитина виражає свій внутрішній стан, формує уявлення про світ, та допомогти їй усвідомити й запам'ятати власні відчуття. Для використання потужного потенціалу мистецтва у формуванні дитячої особистості **педагог має стати “режисером радості”**.

Така організація мистецької освіти дає дітям можливість емоційно занурюватись у середовище, насичене різноманітними матеріалами для творчості, обираючи за власним бажанням ті, які допоможуть реалізувати задуми. Завдяки використанню педагогом художнього слова, музичного супроводу вихованці мають можливість повніше і яскравіше сприймати довкілля, що сприяє створенню емоційно забарвлених образів. ■

